

Milline sõna sobib? Valik keelenõuandele esitatud küsimusi

Argo Mund

eesti keele instituudi keelekorraldaja

Kas eksamit *sooritatakse*, *teatakse* või *õiendatakse*? – Kõik kolm tegusõna on võimalikud, üksnes *eksamit andma* on venepärasus, mida keelekorraldajad ei soovita.

Kas *inimese nimi* tuleb öelda *tähtede kaup* või *täht-tähelt*? – Nimi tuleb öelda *tähtede kaup* = *tähekaup* = *tähe kaup* = *tähthaaval*.

Mis vahe on sõnadel *allakirjutamine* ja *allkirjastamine*? – Need on samatähenduslikud. Võib kasutada kas *lepingu* = *lepingule allakirjutamine* (vrd ainult alaleütlevaga *kirjutab lepingule alla*) või *lepingu allkirjastamine*.

Kas *arvuti kasutamise oskus*, *arvuti kasutamisoskus* või *arvuti kasutusoskus*? – Kaks viimast on valesti liigendatud: *arvuti kasutamisoskus* ja *arvuti kasutusoskus* jätavad mulje, et arvutil endal on oskus. Jääb üle *arvuti kasutamise oskus*, ent selle asemel saab pruukida liitsõna *arvutioskus*. Ütleme sageli ka ju *keeleoskus*, mitte „keele kasutamise oskus”.

Kas *hiire nuppu klõpsama* või *klikkama*, *klõpsima* või *klikkima*? – Inglise tüvega laenud *klikkama* ja *klikkima* on argikeelsed, kirjakeeles on mõistete kohta sõnad olemas: *klõpsama* (üks kord) ja *klõpsima* (mitu korda).

Kas *ma trükkisin teksti arvutisse* on õige? – Tekst *kirjutatakse* arvutisse (ka *sisestatakse* või *tipitakse*). Trükimasin *trükitab*.

Kas *istub arvuti ees* või *arvuti taga*? – Mõlemad väljendid sobivad (vrd *laua taga*, *rooli taga*, aga *televisori ees*). Võib teha ka vahet: arvuti

ees istuja peab silmas rohkem kuvarile vaatamist, ent arvuti taga istuja kasutab seda kui vahendit.

Kas jõulud on *ukse ees* või *ukse taga*? – Jõulud on *ukse ees*, aga jõuluvana on *ukse taga*.

Kas õige on *eespool nimetatud* või *eelpool nimetatud*? – *Eespool nimetatud* = *eelnimetatud*, ent mitte „eelpool nimetatud”. Osis *eel* tähendab ‘eelnevalt’.

Kas *minu arust* ja *minu meelest* on ebasoovitatavad ja parem oleks *minu arvates*? – Kõiki võib kasutada: *minu arust* = *meelest* = *arvates* *said õpilased ülesandega hästi hakkama*.

Kas 70. *juubel* või *sünnipäev*? – Juubel on ‘ümmargune tähtpäev’. Kui kellelgi on 70. juubel, on tal järelikult olnud juba 69 ümmargust tähtpäeva. Inimesel on 70. *sünnipäev* või 70 *aasta juubel*, asutusel 70. *aastapäev*.

Kas seltsil on 120. *juubeliaasta*? – Seltsil on 120. *tegevusaasta*.

Kas rääkida *vere kolesterooli tasemest* või *sisaldusest*? – Kasutage sõna *sisaldus*: *vere kolesteroolisisaldus*.

Kas Jaapani monarhide puhul võib rääkida *keiserlikust perekonnast* (ajalehtedes olevat ka *kuninglik perekond*)? – Jaapanis on keiser, järelikult *keiserlik perekond*.

Kas allun *otsesele ülemusele* või *vahetule ülemusele*? – Pigem *otsesele*, *vahetu* võib tähendada ka ‘siiras, otsekohene’.

Kas uus ametnik, kes jätkab eelmise tööd, on eelmise *järglane* või *järetulija*? – Ta on *ametijärglane*.

Kas naise ametinimetuseks peab visiitkaardile kirjutama *direktriss*? – Mehe ja naise ametinimetused on ühtviisi *direktor*. Naist võib direktrissiks nimetada vabamas keelepruugis, sellesse sobib ka *naisdirektor*.

Kas *lobibaar* või *fuajeebaar*? – Inglise *lobby bar* on meil *fuajeebaar*. Sõna *lobi* ei tähenda eesti keeles ‘fuajee’, vaid ‘vedel toit või supp; lobitöö’. Seega oleks *lobibaar* ‘baar, kus pakutakse vedelat toitu’ või ‘baar, kus tehakse lobitööd’.

Kas üks köögiviljataim ja selle vili on eesti keeles *baklažaan*, *munataim* või *aubergine*? – Soome *munakoiso*, inglise *eggplant*, rootsi *äggplanta*, saksa *Aubergine* ja prantsuse *aubergine* on eesti keeles *baklažaan*.

Kas *lillkapsakreemsupp* või *lillkapsapüreesupp*? – Eestlane sööb *lillkapsapüreesuppi*. Sõna „kreemsupp” on inglise keele mõjuline (*cream soup*).

Kas keefir on *rasvata*, *rasvatu* või *rasvavaba*? – Kõik on õiged.

Ajakirjas on persooniloo kõrval isiku elulugu, hobid jm. Kas panna selle pealkirjaks *curriculum* või *resümee*? – Soovitame *elulugu*.

Kas ajalehel on *esikül* või *esikaas*? – „Eesti keele seletavas sõnaraamatus” on sõnal *kaas* tähendus ‘tugevamast materjalist (nt papist, nahast) kattede raamatu, kaustiku vms toote kummalgi poolel’. *Kaas* on kõite osa. Ajalehel on *esikül*, ajakirjal ja raamatul on *esikaas*.

Kas viisin jalatsid *parandusse* või *remonti*? – Remonditakse maja või korterit, aga parandatakse kodumasinaid, rõivaid, jalatseid. Niisiis viisin jalatsid *parandusse*.

Jette on kahte tüüpi: ühega sõidetakse istudes, teisega püsti seistes. Kas esimene võib olla *istuv jett* ja teine *püstine jett*? – Need on *istejett* ja *seisujett*.

Kas *mikrolaineahju* kohta võib lühemalt öelda *mikroahi*? – Ei, see pole täpne: *mikroahi* oleks ‘(üli)väike ahi’. Henn Saari soovitas 1998. aastal Eesti Raadio „Keeleminutite” saates lühemat sõna *laineahi*.

Kas tootel on *kriipskood*, *joonkood*, *ribakood*, *triipkood* või *vöökood*? – ÕS soovitab *vöökoodi*.

Kas kangas on *vett hülgav* või *vett hülgiv*? – Soome *vettähylkivä* on eesti keeles *märgumatu* = *hüdrofoobne* = *vett tõrjuv*.

Soovime muud võimalust *metsakülastaja* asemele. Niisugused nagu *metsaline* (isegi täiendiga *mõistlik metsaline*), *metslane* ja *metsainimene* ei sobi kõrvaltähenduste tõttu. – Öelge *metsas käija* või *metsas viibija*.

Kas *sademevesi*, *sadevesi* või *sajuvesi*? – Sademetest, sajust kogunev vesi on kas *sademevesi* või *sajuvesi*.

Kas jopetaskul on *takjakinnis* või *takjariba*? – Mõlemad on võimalikud. *Takjakinnis* on tehtud *takjaribast*.

Kas haigus on *fataalne* või *letaalne*? – Surmaga lõppev haigus on *letaalne*. Sõna *fataalne* tähendab ‘saatuslik, paratamatu’.

Kas kapil on *mõõtmed* või *möödud*? – Sõna *mõõtmed* käibib oskusees, argikeeles on *möödud*.

Kas ülesanne on lahendatud *õieti* või *õigesti*? – Veatult tehtud ülesanne on lahendatud *õigesti* (vastand *valesti*). Sõna *õieti* tähendab ‘õigupoolest’.

Kas juukseid *sirgendatakse* või *sirgestatakse*? – Mõlemat võib teha: *sirgendama* tähendab ‘sirgemaks tegema’, *sirgestama* on ‘sirgeks tegema’.

Kas *õhatud* või *õhitud pomm*? – Vorm *õhatud* tuleb verbist *õhkama*. *Õhku laskma* sünonüüm on *õhkima*, seega *õhitud pomm*. „Õhitud riisi” ja „õhitud maisi” asemel on *paisriis* ja *paismais*.

Kas autosid *hoiustatakse* parklas või *hoiundatakse*? – Sõna *hoiustama* on ‘hoiusena panka paigutama, seal hoidma’, aga *hoiundama* tähendab ‘hoiule andma, hoidu panema; valve all hoidma’. Autosid *hoiundatakse* parklas, ka *hoitakse*.

Mis vahe on sõnadel *hävima* ja *hävinema*? – Tegusõna *hävinema* tähendab ‘järg-järgult hävima’, nt *saak võib pika põua tõttu hävineda*.